

ISSN 1994-7836 (print)
ISSN 2519-2477 (online)

УДК 004.056:
338.48(477.8)

Article info
Received 13.02.2017 p.

М. Ю. Грицюк, Ю. І. Грицюк

Львівський ДУ БЖД, НУ "Львівська політехніка", м. Львів, Україна

ПОБУДОВА СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Постійні зміни в ринковому оточенні Карпатського регіону України, в його політичному та соціально-економічному середовищі, утворення нових можливостей і умов діяльності місцевих громад вимагають вироблення та прийняття нових адекватних управлінських рішень, а також адаптації їх до швидкозмінних умов ринкового оточення, підвищення конкурентоспроможності території та відповідного покращення добробуту кожного члена громади. Встановлено, що тільки спільними зусиллями місцевої влади, бізнесових структур, громадських організацій та всіх місцевих громад Карпатського регіону можна перетворити край відкритим для інвесторів і туристів як з України, так і з Європейського Союзу. Пов'язано це з тим, що Карпатський регіон України характеризується сталим розвитком місцевих громад, гармонійним поєднанням суб'єктів інноваційного господарювання, екологічного ведення сільського господарства і, як наслідок, пропагування та впровадження оздоровчого та рекреаційного туризму. Запропонована в роботі методологія побудови стратегії сталого розвитку туризму в Карпатському регіоні відображає нові амбітні цілі вдосконалення території краю, які вказують шлях до досягнення його сталого майбутнього як динамічного, привабливого для життя, роботи, інвестицій та вартого відвідування місця на карті України. Мета стратегії сталого розвитку туризму – перетворення території Карпат на безпечний простір з чистим довкіллям, багатством природних ресурсів і історико-культурною спадщиною, привабливим для мешканців, підприємців, інвесторів і туристів, що вимагає принципової зміни підходів до усіх сфер його життєдіяльності.

Ключові слова: Карпатський регіон України; стратегія сталого розвитку; стратегічне управління; оздоровчий та рекреаційний туризм; соціально-економічна політика; якість життя мешканців території; розвиток території краю; безпечний простір; чисте довкілля; багатство природних ресурсів; історико-культурна спадщина.

Вступ. У сучасних умовах соціально-економічного розвитку багатьох країн туристична галузь є однією з рушійних сил відновлення їх економічного потенціалу, інтеграції регіонів і покращення добробуту місцевого населення. Згідно з даними Міжнародної міжурядової організації в галузі туризму ЮНВТО (англ. UNWTO – United Nations World Tourism Organization) (UNWTO Tourism Highlights, 2016), за останнє десятиліття спостерігається тенденція стрімкого розвитку туристичних ринків практично в усіх країнах Європейського Союзу (ЄС), водночас, як за даними Державної служби статистики (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2014) на українському ринку надання туристичних послуг помітне тільки незначне його зрушення. Це вказує на дещо не-ефективну державну політику з підтримки туристичної галузі, яку обрала Україна в сучасних умовах господарювання (Matviienko, 2011).

Світовий досвід доводить (Poliakova & Kulieshova, 2010, p. 154; Jalinik, 2009; Hughes & Allen, 2005, April), що для здійснення ефективного державного управління процесом розвитку туризму в країні необхідно аналізувати чинники, що впливають на рівень прогресу туристичної галузі та впливають на її регіональні особливості. Адже не секрет, що стан ринку надання туристичних послуг в Україні є похідним від стану економіки держави, тобто визначається соціально-економічними та політичними процесами, що відбуваються в країні, відтворюючи тим самим перебіг процесу реформування суспільного життя. Понад це, наявна застаріла чи відсутня нова законодавча та регуляторна бази України не дають змоги повноцінно розвиватися туристичній галузі так,

як цього вимагають сучасні глобальні перетворення. Недостатньо узгодженими щодо сприяння туристичній діяльності та ефективному залученню внутрішніх і зовнішніх інвестицій у її розвиток є норми податкового й митного законодавства. Також помітний прогрес туристичної галузі ускладнює відсутність міжвідомчої скоординованості в процесі управління туристичною діяльністю (Rotan, 2014).

Входження України до ЄС вимагає докорінної зміни загальних стратегій і конкретних тактик функціонування економіки держави на всіх рівнях господарювання, в т.ч. й туристичної галузі як невід'ємної її складової. За таких умов зміни соціально-економічного розвитку країни створюють одночасно як великі можливості, так і серйозні загрози для туристичної галузі, вносячи значну невизначеність в її розвиток і функціонування. Згідно з даними (Rozporiadzhennia KM Ukrainy № 1088-р, 2008), Україна посідає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними лікувальними й історико-культурними ресурсами, що викликають значний інтерес як у вітчизняних, так й іноземних туристів. Але на міжнародному туристичному ринку національний туристичний продукт і природні лікувальні ресурси України оцінюються як менш привабливі та конкурентоспроможні, ніж у інших країнах Європи, де домінує загальносвітова тенденція до посилення ролі держави в забезпеченні сталого розвитку туристичної галузі (Makovei, 2015; Hall, 1998, October; Turnock, 1999, Jul.). Тому для підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі потрібна нова стратегія сталого розвитку та вдосконалення наявної державної полі-

Цитування за ДСТУ: Грицюк М. Ю. Побудова стратегії сталого розвитку туризму в Карпатському регіоні України / М. Ю. Грицюк, Ю. І. Грицюк // Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. – 2017. – Вип. 27(2). – С. 130–136.

Citation APA: Grytsiuk, M. Yu., & Gruciuk, Yu. I. (2017). BUILDING A SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT STRATEGY IN THE CARPATHIAN REGION OF UKRAINE. *Scientific Bulletin of UNFU. Economic Series*, 27(2), 130–136. Retrieved from: <http://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/327>

тики (Matviienko, 2011), яку було б спрямовано на задоволення потреб туристів, мандрівників, відпочивальників і, водночас, економічних інтересів держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців, які зробили значний внесок у дослідження розвитку ринку надання туристичних послуг, заслуговують уваги наукові праці В. В. Абрамова, Т. Г. Сокола, М. П. Мальської, І. В. Кравчука, П. О. Масляка, О. О. Любіцевої, І. М. Писаревського, О. О. Бейдика, Т. І. Ткаченко й ін. Окрім цього, вивченню проблем розвитку туристичної галузі присвячені роботи таких зарубіжних вчених, як М. Б. Біржакова, В. Ф. Буйленко, Р. Бартона, Дж. Боуена, Ф. Котлера, Г. Харріса, П. Келлера, С. Уільямса, Ж. Тіверса, П. Робінсона та ін. У роботах згаданих авторів розглядаються теоретико-методологічні та практичні засади становлення та розвитку ринку надання туристичних послуг, його ролі у системі світової торгівлі, визначаються форми та види туризму, приділяється значна увага особливостям функціонування сучасної туристичної галузі, її регулюванню, аналізуються перспективи розвитку цієї прибуткової сфери господарювання.

Проблеми сталого розвитку та вдосконалення наявної державної політики щодо управління туристичною галуззю не є новими, проте потребують постійних наукових розробок з врахуванням зарубіжного досвіду господарювання. Це знайшло відображення в дослідженнях таких науковців, як О. О. Любіцевої, І. Балабанова, О. О. Бейдика, В. Киф'яка, О. Ільїної, А. Олександрової, В. Квартального, І. Колесникової, І. Зоріна, М. Мальської, Є. Панкової, В. Худо й ін. Водночас, недостатньо вивченими залишаються питання щодо комплексного оцінювання конкурентоспроможності курортно-рекреаційних комплексів Карпатського регіону, виявлення та визначення дії різних за своєю природою і суперечливих за характером впливу чинників на рівень їх конкурентоспроможності, а також формування дієвих механізмів підвищення їх рівня.

Мета дослідження полягає у встановленні особливостей побудови стратегії сталого розвитку туризму в Карпатському регіоні України з врахуванням сучасних глобальних перетворень, а також в розробленні пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняного ринку надання туристичних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження світового туристичного ринку переконливо доводить, що міжнародний туризм, всупереч прогнозам деяких експертів, продовжує зростати темпами, що перевищують очікування теоретиків і практиків. Це сприяє економічному зростанню як розвинених країн, так і країн, що розвиваються. Туристична галузь робить вагомий внесок у створення робочих місць, забезпечення зростання ВВП країни і підтримку платіжного балансу (Rotan, 2014; Jalinik, 2009).

Туризм набуває масового характеру і стає однією з провідних, високоприбуткових і найбільш динамічних галузей у сучасних умовах господарювання (Makovei, 2015). Специфічною ознакою туристично-рекреаційної сфери є те, що вона поєднує в собі понад 50 суміжних галузей: культуру, мистецтво, науку, освіту, спорт, готельне господарство, медицину, торгівлю, харчування, транспорт, зв'язок, фінанси, побут, народні промисли,

розваги, будівництво та ін. Тому, щоб досягнути певний рівень конкурентоспроможності туристичної галузі, необхідна раціональна інтеграція згаданих вище сфер і суб'єктів господарювання.

Вплив туризму на економіку кожної держави важко недооцінити, оскільки саме він робить великий внесок у зміцнення міждержавних контактів і встановлення добрих відносин, поліпшення порозуміння між її громадянами. Також туристична галузь виступає чинником зміцнення авторитету регіону на вітчизняній та міжнародній арені, вироблення її ідентичності й іміджу, формує національну гідність, удосконалює особистість та суспільство, стимулює розвиток торгівлі, гуманітарних сфер, міжнародного співробітництва, відродження культурної спадщини та традицій, залучає інвестиції, розвиває інфраструктуру тощо (Makovei, 2015).

Розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про схвалення концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року" від 1 серпня 2013 р., № 638-р туризм проголошено пріоритетним напрямом соціально-економічного та культурного розвитку. Роль органів державної влади в цьому механізмі управління полягає у створенні сприятливих умов для підприємницької діяльності в туристично-рекреаційній сфері, що створить можливості органів місцевого самоврядування для інвестування як масштабних, так і невеликих проектів. Кошти, що їх залишає кожен турист, який приїждить в Україну, є прямою інвестицією в туристично-рекреаційну діяльність. Збільшення частки в'їзного та внутрішнього туризму, відпочинково-екскурсійної діяльності має стати ефективним інструментом економічного зростання Карпатського регіону України (Postanova Lvivskoi oblasnoi rady, 2013).

Багато науковців і практиків вважають (Berdanova & Vakulenko, 2012; Porter, 2005), що сьогодні існують усі необхідні передумови для розвитку туристичної галузі як в Україні загалом, так і в регіоні Українських Карпат загалом, на який впливають як позитивні, так і негативні чинники, пов'язані з військово-політичною, законодавчо-правовою та соціально-економічною ситуацією в країні зокрема та світі загалом. До позитивних чинників розвитку ринку надання туристичних послуг належать (Voloshenko, 2014):

- контрольована стабільність і відкритість політики та економіки, зростання суспільного багатства і доходів населення, скорочення робочого і збільшення вільного часу;
- розвиток місцевої транспортної мережі, сучасних засобів комунікацій й інформаційних технологій;
- посилення урбанізації, побудова інтелектуального суспільства, удосконалення системи індивідуальної безпеки відпочивальників;
- заохочення національних й іноземних інвестицій у розвиток туристичної галузі, зміцнення позицій України на світовому туристичному ринку;
- спрощення та гармонізація податкового, валютного, митного, прикордонного й інших форм регулювання;
- стимулювання туризму для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів і малозабезпечених сімей шляхом надання пільг, сприяння розвитку сфери туризму як пріоритетної діяльності туристичної галузі економіки держави.

До негативних чинників розвитку ринку надання туристичних послуг належать: напруженість у міжнарод-

них відносинах, військові конфлікти, нестабільність соціально-політичних відносин і закритість економіки, стагнація економіки та падіння добробуту місцевого населення, невідповідність туристичних ресурсів, недостатній розвиток туристичної галузі, не раціональне використання культурно-історичної та культурної спадщини й довкілля, низький рівень доходів населення та нестача вільного часу, забруднення навколишнього середовища й екологічна небезпека, недооцінка ролі туризму в інтелектуалізації суспільства, погіршення криміногенної ситуації, відсутність ефективних стимулів для інвестування розвитку туристичної галузі на рівні світових стандартів, недооцінка ролі туристичної галузі в наповненні місцевого бюджету.

Сталий розвиток туристичної галузі можливий за умови існування рівноваги між збереженням природних і історико-культурних ресурсів, економічними інтересами держави і соціальними потребами місцевого населення, а також якщо будуть створені державою сприятливі умови для формування якісного національного туристичного продукту (Voloshenko, 2014). Ефективне використання наявного ресурсного потенціалу Карпатського регіону України можна забезпечити завдяки запровадженню комплексного управління туристичними ресурсами, туристичному районуванню, встановленню системи пріоритетів. Конкурентоспроможність національного та регіональних туристичних продуктів можна досягти шляхом запровадження нормативних вимог до основних, найважливіших для туриста (як споживача), параметрів якості будь-яких відпочинкових об'єктів і зон туристичних відвідувань та надання основних туристичних послуг, незалежно від їх категорії або рівня обслуговування. Держава має впливати на природоохоронні, економічні та соціальні чинники шляхом реорганізації системи та зміни механізмів управління на державному та місцевому рівнях, шляхом запровадження стратегічного планування, впровадження відповідного нормативно-правового, регуляторного, соціально-економічного, науково-методичного та фінансового забезпечення тощо. При цьому стратегічне планування у туристичній галузі необхідно здійснювати на основі стратегії соціально-економічного розвитку країни та її регіонів, що забезпечує його цільову спрямованість на поліпшення якості життя місцевого населення як основний показник оцінювання сталого розвитку (Berdanova & Vakulenko, 2012, p. 65).

Метою стратегічного планування сталого розвитку туристичної галузі в Карпатському регіоні України є формування пріоритетних напрямів розвитку туристичних підприємств шляхом визначення оптимальних умов, що забезпечують ефективне їх функціонування на ринку надання туристичних послуг. На етапі стратегічного планування доцільно розробляти декілька альтернативних стратегій сталого розвитку. Обирати ж найкращу варто відповідно до максимального ефекту від її впровадження та найменшого ризику. Для реалізації поставлених завдань стратегічного планування розвитку туристичних підприємств необхідно вирішити такі тактичні завдання управління їхнім розвитком (Voloshenko, 2014):

- підвищення якості обслуговування клієнтів за рахунок залучення до роботи іноземних фахівців чи стажування за кордоном наявного персоналу;
- адаптація наявних можливостей до потреб кон'юнктури ринку шляхом активного цілеспрямованого впливу на потреби клієнтів;
- максимізація доходів підприємства шляхом зменшення собівартості надання туристичних послуг при встановленій їхній ринковій вартості;
- оптимізація господарських витрат, розроблення мотивацій та критеріїв оцінювання роботи персоналу, планування видів діяльності туристичного підприємства;
- моніторинг основних показників фінансово-господарської діяльності туристичного підприємства з позиції підтримки ліквідності та платоспроможності;
- розроблення організаційної структури надання туристичних послуг й надійної фінансової системи контролю за діяльністю туристичного підприємства;
- регулювання цінової політики надання туристичних послуг в різні сезони та пори року, впровадження гнучкої системи знижок і заохочень;
- інтенсивний розвиток рекламної діяльності туристичного підприємства.

Першочерговими заходами мають стати:

- удосконалення системи нормативно-правового забезпечення ефективного функціонування ринку надання туристичних послуг;
- розвиток матеріально-технічної та інформаційно-комунікаційної бази туристичної галузі;
- впровадження міжнародних стандартів у організації туристичної діяльності із системним контролем якості надання туристичних послуг;
- моніторинг суб'єктів туристичної діяльності, миттєве реагування на критичні значення показників ефективності їхньої діяльності;
- інформаційне забезпечення туристичної галузі, запровадження електронного документообігу;
- підготовка висококваліфікованого персоналу, здатного проводити ефективний маркетинг національних туристичних продуктів на міжнародних ринках.

Досвід провідних європейських туристичних країн стверджує, що тільки за умов комплексної державної підтримки та стимулювання розвитку туристичної галузі можна забезпечити стабільну основу для формування конкурентного національного ринку надання туристичних послуг (Voloshenko, 2014). Україна, як Європейська держава, також проголосила туризм одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури й створює умови для туристичної діяльності.

Об'єктивними передумовами віднесення туризму до пріоритетного напрямку розвитку регіонів Західної України (Mihushchenko, 2014) є:

1) Природні умови та особливості рельєфу для розвитку різноманітних активних видів туризму. Гірські райони регіонів Західної України завдяки складному рельєфу мають потужний потенціал для розвитку різних видів активного туризму (гірськолижний туризм, рафтинг, спелеотуризм, альпінізм, пішохідний і спортивний кваліфікаційний туризм, велотуризм, дельтапланеризм, мото- та автотуризм тощо). Діють шість національних парків – Шацький, Яворівський, Бескиди Сколівські, Синевирський, Ужанський, Карпатський біосферний заповідник, які дають змогу розвивати спеціалізований туризм.

2) Вигідне географічне розміщення прикордонних територій регіонів Західної України у центрі Європи та їх транспортна доступність. Територією Львівської області проходять три міжнародних транспортних коридори (далі – МТК) (МТК №3 Берлін-Дрезден-Вроцлав-Львів-Київ; МТК №5 Трієст-Любляна-Бухарест-Будапешт-Львів; МТК Європа-Азія). Через територію Закарпатської області пролягає МТК №5 (Критський) за маршрутом Лісабон-Трієст-Любляна-Будапешт-Київ-Волгоград. Щільна мережа транспортних шляхів, у т.ч. й міжнародного значення, міжнародне авіасполучення, державний кордон з п'ятьма країнами є сприятливими чинниками для залучення не тільки внутрішніх туристів, але й відпочивальників з багатьох країн світу, у т.ч. з країн ЄС. Так, Закарпатська область межує з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією (облаштовано 16 пунктів пропуску та митних постів, з яких 9 зі статусом міжнародних, 6 – міждержавних і 8 пунктів спрощеного переходу; діє міжнародний повітряний пункт перетину кордону – аеропорт "Ужгород"); Львівська область межує з Республікою Польща (облаштовано 8 міжнародних пунктів перетину кордону, з них 4 автомобільні та 4 залізничні; діє міжнародний повітряний пункт перетину кордону – аеропорт "Львів"); Івано-Франківська область межує з Румунією (не має облаштованих автомобільних, залізничних чи пішохідних пунктів перетину кордону; діє міжнародний повітряний пункт перетину кордону – аеропорт "Івано-Франківськ"); Чернівецька область межує з Румунією та Молдовою (облаштовано 19 пунктів перетину кордону, з яких зі статусом міжнародних – 10, міждержавних – 1; діє міжнародний повітряний пункт перетину кордону – аеропорт "Чернівці") (Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy, n.d.).

3) Безвізовий режим в'їзду (до 90 діб протягом 180 діб) в Україну для громадян країн ЄС та низки інших країн світу, у т.ч. для тих, що безпосередньо межують з прикордонними районами регіонів Західної України (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія). Це надзвичайно сприятливий чинник удосконалення в'їзного туризму, позаяк у цьому списку є країни, які є найбільшими постачальниками туристів у світі.

4) Успішний досвід реалізації спільних транскордонних проєктів у туристичній галузі в рамках Програми добросусідства Польща-Білорусь-Україна, у яких задіяні прикордонні регіони Західної України.

5) Наявність у регіонах Західної України значної кількості пам'яток історії, культури та архітектури.

6) Потужний рекреаційний потенціал регіонів Західної України, що створює можливості для розширення асортименту надання туристичних послуг українським й іноземним відпочивальникам, мандрівникам чи туристам.

Реалізація державної політики щодо побудови сталого розвитку туристичної галузі в Карпатському регіоні України може здійснюється шляхом (Rotan, 2014):

- визначення основних напрямів державної політики в туристичній галузі, реалізація пріоритетних напрямів її розвитку;
- класифікації туристичних ресурсів регіону, їхнє оцінювання, використання та охорона;
- спрямування бюджетних фінансів на розроблення й реалізацію програм сталого розвитку туризму для кожного району Карпатського регіону;

- проведення заходів безпеки для відпочивальників і туристів у місцях їхнього перебування;
- нормативного регулювання відносин між суб'єктами господарювання у туристичній галузі – туристичного, готельного, екскурсійного й інших видів надання туристичних послуг;
- ліцензування підприємницької діяльності в туристичній галузі, міжнародної стандартизації надання туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу;
- встановлення системи систематичного обліку і статистичної звітності на об'єктах туристичної галузі;
- організації та здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в туристичній галузі;
- визначення пріоритетних напрямів проведення наукових досліджень та координація освітньої діяльності за підготовкою кадрів у туристичній галузі;
- участі в розробленні й реалізації міжнародних програм зі сталого розвитку туризму.

Регулювання діяльності в туристичній галузі здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції (Rotan, 2014). Для вдосконалення та реалізації державної політики в туристичній галузі видається необхідним:

- подолання значних недоліків чинного законодавства шляхом його імплементації до міжнародного законодавства про туризм і туристичну діяльність;
- забезпечення співвідношення вітчизняних норм окремих нормативно-правових актів з міжнародними нормами;
- досягнення єдиної концептуальної спрямованості вітчизняних норм і нормативно-правових актів;
- документальне забезпечення діяльності суб'єктів туристичної галузі;
- оформлення туристичних формальностей щодо перетину кордону та митних зборів;
- електронний документообіг у туристичній галузі;
- уніфікація документів, що забезпечують функціонування туристичної галузі в державі та світовому співтоваристві тощо.

Наведені показники свідчать про важливість туристичної галузі у світі, її популярність та майбутні перспективи, запорукою чого є велика кількість видів і форм туризму, що пропонуються сьогодні. Оскільки є попит на отримання туристичних послуг, то ринок для зростання рентабельності туристичної діяльності збільшує асортимент надання послуг, пропонуючи кожному потенційному клієнту те, що дає йому його статус, достаток і індивідуальні потреби.

Для вдосконалення чинних цільових, регіональних і державних програм сталого розвитку туризму в табл. 1 наведено класифікацію його видів у Карпатському регіоні України (Zakon Ukrainy 325/95-VR, 1995). Туризм набрав такої популярності в суспільстві, що сьогодні потенційному клієнту залежно від його віку, статті, соціального статусу тощо пропонуються різноманітні види туризму, такі як винний, релігійний, екологічний, екстремальний, всякі види спортивного туризму – від гірськолижного та пішого до мисливсько-рибальського, круїзний, некропольний, сільський тощо.

Табл. 1. Класифікація та види туризму в Карпатському регіоні України

№	Класифікація	Вид туризму
1	Мета поїздки	науковий; пізнавальний; спортивний; культурний; рекреаційний, оздоровчий; діловий, сімейний; відпочинковий; подієвий тощо.
2	За економічними ознаками	активний (ввезення грошей) та пасивний (вивезення грошей).
3	За кількісною ознакою	індивідуальний, груповий, сімейний.
4	За організаційною ознакою	туристична фірма, індивідуальний, родинний.
5	За природно-ресурсною ознакою	земний, водний, повітряний, гірський з відповідним транспортом і пішки.

Класифікація видів туризму слугує основою для розроблення програм сталого розвитку туризму з використанням елементів регіональної культури, галузевих економічних нормативів, диференційованих для різних районів Карпатського регіону, для різноманітного розвитку його територій, захисту екосистем, ефективного стимулювання традиційних місцевих промислів, вирішення проблем підвищення життєвого рівня місцевого населення тощо. Ця класифікація дає змогу з більшою точністю визначити місце туристичної галузі серед інших галузей економіки держави, розрахувати внесок, який може забезпечити туризм в утворенні ВВП і, як наслідок, більш цілеспрямовано підходити до створення ефективних систем управління економікою загалом і туризмом зокрема (Нук, 2004, р. 35).

Заходи державних програм сталого розвитку туризму в Карпатському регіоні України можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, суб'єктів підприємництва всіх форм власності, громадських організацій, цільових кредитів, міжнародної технічної допомоги, інвестиційних коштів, інших джерел, не заборонених законодавством. Фінансове забезпечення заходів державної програми сталого розвитку туризму здійснюється в межах видатків центральних органів виконавчої влади в сфері туризму, передбачених у державному бюджеті на відповідний рік, що за останні роки трапляється вкрай рідко.

Відомо, що за рахунок коштів державного бюджету фінансуються тільки загальнодержавні програми розвитку туризму, що реалізуються на всій території України. Місцеві програми розвитку туризму, що приймаються органами місцевого самоврядування, реалізуються на місцевості відповідної адміністративно-територіальної одиниці й фінансуються за рахунок відповідних місцевих бюджетів.

Сьогодні значними проблемами для розвитку туристичної галузі в Україні, в т.ч. і в Карпатському регіоні, є таке (Маковей, 2015):

- відносно невеликий термін окупності капіталу в туристичній галузі призводить до того, що в гонитві за швидкими прибутками багато туристичних підприємств працюють без стратегії будь-якого розвитку на майбутні періоди;
- відсутність як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій в інфраструктуру туризму призводить до його занепаду і, як наслідок, зниження на ринку надання туристичних послуг;
- фінансування туристичної галузі вважається ризиковим заходом позаяк залежать від різних соціально-економічних і військово-політичних чинників;
- відсутність єдиного механізму державного регулювання туристично-рекреаційним сектором економіки держави.

Подолання зазначених перепон забезпечить позитивну динаміку туристичних потоків і економічного зростання як українського туризму зокрема, так і світо-

вого туризму загалом, яку, за статистичними даними та показниками оптимістичного прогнозу (Bratiuk, 2013, р. 28), наведено в табл. 2. На основі статистичних даних за 2005, 2010 та 2015 рр. можемо прогнозувати збільшення як кількості туристичних візитів, так і фінансових надходжень від самого туризму до місцевих бюджетів і державної скарбниці.

Табл. 2. Тенденції розвитку світового та українського туризму за статистичними даними і прогнозними показниками протягом 2005-2020 рр.

Роки	Світовий туризм		Україна	
	Туристичні потоки, млн осіб	Надходження від туризму, млрд дол. США	Туристичні потоки, млн осіб	Надходження від туризму, млрд дол. США
2005	687,0	482,5	0,36	1,38
2010	986,0	946,6	0,32	2,87
2015	1240,0	1450,0	1,45	5,20
2020	1650,0	2100,0	3,60	9,80

Удосконалення стратегій сталого розвитку туризму в Карпатському регіоні України має бути комплексним і не зводиться тільки до раціонального використання його наявного ресурсно-рекреаційного потенціалу. Необхідне якісне покращення туристичного продукту щодо його конкурентоспроможності, найповнішого задоволення потреб місцевого населення, створення конкурентного туристичного середовища. Усе це зумовило потребу перегляду принципів і пріоритетів у сфері управління туристичною діяльністю, вивчення міжнародного досвіду функціонування туризму. Проте методи управління туризмом, що існують в країнах ЄС, не варто механічно переносити в українське середовище Карпатського регіону без урахування місцевих особливостей та національних умов розвитку туристичної галузі (Soroka, 2010).

Передумовою подальшого розвитку вітчизняного туризму в регіоні Українських Карпат відповідно до тенденцій міжнародного ринку надання туристичних послуг є залучення органів місцевого самоврядування до міжнародної законодавчої та нормативно-правової бази туризму, а також передових надбань найбільш розвинутих туристичних держав. Також потрібно здійснювати подальше впровадження міжнародних стандартів якості надання туристичних послуг, прогресивних технологій та методів підвищення кваліфікації туристичного персоналу й практики формування організаційно-економічних механізмів ефективного функціонування туристичної галузі.

Отже, для вирішення проблем у туристичній галузі Карпатського регіону необхідно:

- відпрацювати чіткий механізм створення сприятливих умов для залучення інвестицій, спрямованих на будівництво нових і реконструкцію чинних об'єктів туристичної галузі та курортно-рекреаційної сфери, сприяти спрощенню процедури узгодження інвестиційних проєктів;

- розширити діяльність в Україні міжнародних готельно-туристичних комплексів і їхніх мереж, активізувати процедури подальшого спрощення візового режиму для туристів з країн ЄС й інших економічно розвинутих країн;
- активізація роботи щодо створення місцевих туристичних підприємств у перспективних районах Українських Карпат, які мають значний туристично-рекреаційний потенціал.

Висновки. Зрозуміло, що сучасний стан розвитку туристичної галузі в Україні не відповідає наявному потенціалу туристично-рекреаційних ресурсів, низькою є її економічна ефективність. Для підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі необхідно посилити роль держави у цій сфері діяльності з одночасним формуванням ефективної моделі співпраці держави, туристичного бізнесу та суспільства. Подолання наявних негативних тенденцій, створення системних і комплексних передумов для сталого розвитку туризму в Карпатському регіоні України, поліпшення функціональної та технічної якості складових національного і регіональних туристичних продуктів мають стати основою для забезпечення сталого розвитку країни загалом і вагомою складовою у вирішенні питань підвищення рівня життя місцевого населення зокрема. Формування та реалізація організаційного механізму управління розвитком туристичних регіонів дасть змогу забезпечити конкурентоспроможність туристичної галузі як країни, так і її регіонів при раціональному використанні наявних обсягів туристичних ресурсів і максимізації прибутків від туристичної діяльності.

Зважаючи на об'єктивні передумови та негативні особливості функціонування туризму в Карпатському регіоні України, пріоритетами державної регіональної політики мають стати стратегії сталого розвитку туристичної галузі, рекреації кожної привабливої території регіону та ефективне використання наявного туристично-рекреаційного та природно-ресурсного потенціалів цих територій шляхом:

- довготермінового комплексного науково-обґрунтованого стратегічного планування та фінансування сталого розвитку сфери туризму та рекреації території;
- рекламно-інформаційного та маркетингового забезпечення туристично-рекреаційної сфери в країні та за її межами;
- економічного стимулювання сталого розвитку сфери туризму та рекреації території;
- реалізації механізмів державно-приватного партнерства та концесійних угод у сфері інфраструктурних проєктів сталого розвитку сфери туризму та рекреації території;
- покращення кадрового забезпечення розвитку туристичної галузі та готельного господарства, оптимізації загальної та туристичної інфраструктури туризму і культури;
- формування привабливого інвестиційного клімату для реалізації проєктів сталого розвитку сфери туризму та рекреації території.

Перелік використаних джерел

- Berdanova, O., & Vakulenko, V. (2012). *Strategichne planuvannia mistsevoho rozvytku: prakt. posibn.* Kyiv: Sofyia-A, 88 p. [in Ukrainian]
- Bratiuk, V. (2013). Informatsiine zabezpechennia derzhavnoi polityky staloho rozvytku turyzmu. *Aktualni problemy ekonomiky*, 8, 24–31. [in Ukrainian]
- Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy. (n.d.). Perelik punktiv proputku (punktiv kontroliu) cherez derzhavnyi kordon. Retrived from: http://dpsu.gov.ua/ua/activities/skipping/skipping_18.htm. [in Ukrainian]
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2014). Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. Retrived from: <http://www.ukrstat.org.ua>. [in Ukrainian]
- Hall, D. R. (1998, October). Tourism development and sustainability issues in Central and South-Eastern Europe. *Tourism Management*, 19(5), 423–431. Retrived from: [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00039-9](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00039-9)
- Hughes, H., & Allen, D. (2005, April). Cultural tourism in Central and Eastern Europe: the views of 'induced image formation agents'. *Tourism Management*, 26(2), 173–183. Retrived from: <http://doi.org/10.1016/j.tourman.2003.08.021>
- Huk, N. A. (2004). Pidkhody do klasyfikatsii turyzmu. *Formirovanie regionalnogo mehanizma upravleniya narodnohozhajstvennym kompleksom Ukrainy : mater. Vseukr. nauch.-prakh. konf.* (pp. 35–36). Simferopol : Tavriya-Pljus. [in Ukrainian]
- Jalinik, M. (2009). *Uwarunkowanie i czynniki rozwoju uslug turystycznych na obszarach wiejskich*. Bialystok: Oficyna Wydawnicza Politechniki Bialystockiej, 260 p.
- Makovei, Yu. P. (2015). Derzhavne rehuliuвання ta shliakhy udoskonalennia stratehii rozvytku turystychnoi sfery. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 2, 225–231. Retrived from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_2_37. [in Ukrainian]
- Matvienko, A. (2011). Derzhavna polityka u sferi turyzmu: dokumentalne zabezpechennia. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*, 31, 312–323. [in Ukrainian]
- Mihushchenko, Yu. V. (2014). Nedoliki instytutsionalnogo rehuliuвання realizatsii ta rozvytku turystychnoho potentsialu zakhidnykh rehioniv Ukrainy. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnogo periodu Ukrainy*, 4, 125–133. [in Ukrainian]
- Poliakova, O. Yu., & Kulieshova, N. V. (2010). Model otsinky efektyvnosti turyzmu. *Problemy i perspektivy razvitiia otechestvennogo vnutrennego i v'ezdnogo turizma*, 3(2), 154–156. Doneck: Donec. in-t turist, biznesa. [in Ukrainian]
- Porter, M. E. (2005). *Konkurentnoe preimushhestvo: kak dostich vysokogo rezultata i obespechit ego ustojchivost*. Moscow: Alpina Biznes Buks, 454 p. [in Russian]
- Postanova Lvivskoi oblasnoi rady. (2013). Prohrama rozvytku turyzmu ta kurortiv u Lvivskii oblasti na 2014–2017 roky. Retrived from: <http://www.oblrada.lviv.ua>. [in Ukrainian]
- Rotan, N. V. (2014). Stratehichni alternatyvy rozvytku turystychnoi haluzi rehionu. *Naukovi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, 8(3), 111–114. [in Ukrainian]
- Rozporiadzhennia KM Ukrainy vid 6 serp. 2008 r., № 1088-r. (2008). Pro skhvalennia Stratehii rozvytku turyzmu i kurortiv. Retrived from: <http://zakon2.rada.gov.ua>. [in Ukrainian]
- Soroka, S. P. (2010). Rehuliatorna polityka derzhavy u sferi turyzmu i yii realizatsiia na rehionalnomu rivni. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, 1(22), 123–135. Retrived from: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2010_1_22.pdf. [in Ukrainian]
- Turnock, D. (1999, Jul.). Sustainable Rural Tourism in the Romanian Carpathians. *The Geographical Journal*, 165(2), 192–199. DOI: 10.2307/3060417
- UNWTO Tourism Highlights. (2016). *2016 Edition: World Tourism Organization*, 88 p. Retrived from: http://www.dadosfatos.turismo.gov.br/images/pdf/estatisticas_indicadores/UNTWO_Tourism_Highlights_2016_Edition.pdf
- Voloshenko, V. M. (2014). Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia konkurentospromozhnistiu turystychnoi haluzi v suchasni Ukraini. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka: elektron. zb. nauk. prats*, 1(11), 34–41. Dnipropetrovsk: [b. v.]. Retrived from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2014_1_6. [in Ukrainian]
- Zakon Ukrainy 325/95-VR. (1995). Pro turizm. *VVR Ukrainy*. Retrived from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr>. [in Ukrainian]

М. Ю. Грыцюк, Ю. І. Грыцюк

ПОСТРОЕНИЕ СТРАТЕГИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В КАРПАТСКОМ РЕГИОНЕ УКРАИНЫ

Постоянные изменения в рыночном окружении Карпатского региона Украины, в его политической и социально-экономической среде, образования новых возможностей и условий деятельности местных общин требуют выработки и принятия новых адекватных управленческих решений, а также адаптации их к быстроменяющимся условиям рыночного окружения, повышение конкурентоспособности территории и соответствующего улучшение благосостояния каждого члена общества. Установлено, что только совместными усилиями местной власти, существующих бизнес-структур, общественных организаций и всех местных общин Карпатского региона можно превратить его открытым для инвесторов и туристов как из Украины, так и Европейского Союза. Связано это с тем, что Карпатский регион Украины характеризуется постоянным развитием местных общин, гармоничным сочетанием субъектов инновационного хозяйствования, экологического ведения сельского хозяйства и, как следствие, пропаганда и внедрение оздоровительного и рекреационного туризма. Предложенная в работе методология построения стратегии устойчивого развития туризма в Карпатском регионе отражает новые амбициозные цели совершенствования территории края, которые указывают путь к достижению его устойчивого будущего как динамичного, привлекательного для жизни, работы, инвестиций и достойного посещения места на карте Украины. Цель стратегии устойчивого развития туризма – превращение территории Карпат на безопасное пространство с чистой окружающей средой, богатством природных ресурсов и историко-культурным наследием, привлекательным для жителей, предпринимателей, инвесторов и туристов, что требует принципиального изменения подходов ко всем сферам его жизнедеятельности.

Ключевые слова: Карпатский регион Украины; стратегия устойчивого развития; стратегическое управление; оздоровительный и рекреационный туризм; социально-экономическая политика; качество жизни жителей территории; развитие территории края; безопасное пространство; чистая окружающая среда; богатство природных ресурсов; историко-культурное наследие.

M. Yu. Grytsiuk, Yu. I. Gruciuk

BUILDING A SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT STRATEGY IN THE CARPATHIAN REGION OF UKRAINE

Permanent changes in market surrounded the Carpathian region of Ukraine, in its political and socio-economic environment, formation the new possibilities and conditions activities of the community require the development and adoption of new appropriate management decisions and adapt them to rapidly changing conditions of the market environment, improve the competitiveness of the territory and the relevant improvement well-being of every member of the community. It was found that only joint efforts of the local government, business structure, NGO's and the whole community of the Carpathian region it is possible to transform region to be open for investors and tourists from Ukraine and the European Union. This is because the Carpathian region is characterized by sustainable development of local communities, harmonious combination of innovation economic activity, environmental agriculture and, consequently, promotion and implementation of health and recreational tourism. The strategy of sustainable development of the territory – is, above all, the implementing of the changes policy, it is – plan and selection of appropriate local communities of areas of the Carpathian region, when and how all these changes are implemented. Thus it is necessary have recognition that not every change can justify both their expectations and the corresponding calculations, and the recommendations of relevant experts. In addition, the definition of "what changes are the best" everyone understands differently. In the same time, strategy of the sustainable development of tourism – is not only the choice of strategic objectives – is, above all, the choice of the real possibilities of each local community in the region, which they already possess, or even can get to achieve the main goal – improving the quality of life of the inhabitants of the Carpathians as a holistic administrative and territorial unit of Ukraine. The proposed methodology of building a strategy of sustainable tourism development in the Carpathian region reflects a new ambitious goals of d improvement the province, which indicate the way to achieving its sustainable future as a dynamic, attractive to live, work, investment and worth visiting places on the map of Ukraine. The purpose of strategy for sustainable tourism development – the transformation of the Carpathians territory in a safe space with a clean environment, rich natural resources, historical and cultural heritage, attractive to residents, businesses, investors and tourists, that requires the fundamental changes in approaches to all areas of his life.

Keywords: Carpathian region of Ukraine; the strategy of sustainable development; strategic management; health and recreational tourism; socio-economic policy; the quality of life of the inhabitants of the territory; the development of the province; safe space; a clean environment; a wealth of natural resources; historical and cultural heritage.

Інформація про авторів:

Грицюк Мар'яна Юріївна, магістр, викладач, Львівський ДУ БЖД, м. Львів, Україна.

Email: mariana.grytsiuk@gmail.com

Грицюк Юрій Іванович, д-р техн. наук, професор, НУ "Львівська політехніка", м. Львів, Україна.

Email: yurii.i.hrytsiuk@lpnu.ua